

077a [Some lines about Nazism and Democracy]

Vooraf

In een paar regels belicht Mondriaan het verschil tussen democratie en nazisme en de onevenwichtigheid in de wereld die door deze tegengestelde krachten wordt veroorzaakt. Hij stuurt deze regels naar Charmion von Wiegand¹ als aanvulling op een tekst die zij voor hem aan het bewerken is. Vermoedelijk 076 [*Born in Holland*] of 077 *Conclusion and reflexions*.

Bron

We hebben twee bronnen gevonden met een paar regels over nazisme en democratie. De eerste bron bevindt zich in Mondriaans nalatenschap²: een half velletje³ ongelinieerd papier met daarop een korte tekst geschreven in potlood. Op de achterzijde is nog een korte toevoeging voor de tekst op de voorzijde geschreven. De tekst is op veel plaatsen gecorrigeerd. Mondriaan heeft de tekst niet voorzien van titel en datum en niet ondertekend. Harry Holtzman⁴ heeft dit manuscript aangeduid met 'X4'; deze aanduiding wordt ook in dit corpus gebruikt⁵. We beschouwen deze bron authentiek, geautoriseerd en onvoltooid.

Een tweede bron met een tekst over nazisme en democratie bevindt zich in het archief van Michel Seuphor⁶. De bron bestaat uit een fotokopie van een half velletje papier met daarop een tekst in het handschrift van Mondriaan. In het vervolg noemen we deze bron manuscript 'Seuphor'. Op de fotokopie heeft Seuphor een aantekening gemaakt: 'Ecrit à New-York. Photostat de l'original chez Charmion Wiegand. Seule profession de foi politique de P.M. à ma connaissance.' Naar alle waarschijnlijkheid is de kopie in het Seuphor-archief dus een fotokopie van de tekst die Mondriaan aan Von Wiegand heeft gestuurd. Tussen Mondriaans brieven in het Von Wiegand archief is dit manuscript over nazisme en democratie echter niet gevonden⁷. Deze bron geldt als geautoriseerd.

De tekst van het manuscript 'Seuphor' heeft dezelfde inhoud als manuscript 'X4', maar bevat geen correcties. Het blijkt dat de correcties van 'X4' in de lopende tekst van 'Seuphor' zijn opgenomen. De conclusie is dat manuscript 'X4' een kladversie is geweest van de tekst die Mondriaan naar Charmion von Wiegand heeft gestuurd.

Basistekst en leestekst

Het manuscript 'Seuphor' blijkt een netversie van manuscript 'X4' en is derhalve de basis voor de gepresenteerde tekst.

Mondriaan heeft in het manuscript een aantal zelfstandige naamwoorden met een hoofdletter geschreven, deze hoofdletters zijn in de leestekst overgenomen.

Titel

Noch manuscript 'X4', noch het Seuphor-manuscript heeft een titel. In de brief aan Charmion von Wiegand (2 juni 1941) schrijft Mondriaan dat de tekst bevat: 'some lines about Nazism and Democracy'. Deze aanduiding van de tekst door Mondriaan is overgenomen als fictieve titel voor de gepresenteerde tekst, waarbij 'some' een hoofdletter heeft gekregen: [*Some lines about Nazism and Democracy*].

Datering en ondertekening

De brief aan Von Wiegand, waarin Mondriaan [*Some lines about Nazism and Democracy*] noemt, is gedateerd '2 juni 1941'. Vermoedelijk zijn de regels eind mei 1941 geschreven. De datering van de gepresenteerde tekst is: eind mei 1941⁸.

¹ Charmion von Wiegand (1898-1983), Amerikaans kunsterica en kunstenares.

² Holtzman Deposit. Box 5, Folder 9.

³ Afmeting: ca. 17,8 x 11,4 cm (ca. 7 x 4½ inch).

⁴ Harry Holtzman (1912-1987), Amerikaans kunstenaar, Mondriaans erfgenaam.

⁵ Digital Appendix: Supplements 077a - [no title] (manuscript X4).

⁶ Michel Seuphor (pseudoniem van Fernand Berckelaers) (1901- 1999), Belgisch/Frans kunstenaar, biograaf van Mondriaan. (Archief Michel Seuphor, AMVC Letterenhuis Antwerpen.)

⁷ The Paul Getty Research Institute, Los Angeles, USA; Call Number 990024 'Piet Mondrian letters received (photocopied), 1940-1941'. (With the courtesy of the Estate of Charmion von Wiegand and their representative, Michael Rosenfeld Gallery, LLC, New York, NY.)

⁸ Mondriaan woont in mei 1941 in New York, 353 East 65th Street.

De tekst is niet gedateerd en niet ondertekend.

Ontstaan en publicatie

Sinds de dreiging van oorlog en het uitbreken van WOII (september 1938) is Mondriaan bevreesd voor het optreden van de totalitaire regimes, met name de nazi's en de sovjets boezemen hem angst in. In eerdere teksten komt de onderdrukking door deze regimes reeds ter sprake en wat de kunst daar eventueel voor tegenwicht aan kan bieden⁹.

Op 2 juni 1941 schrijft Mondriaan aan Charmion von Wiegand: 'That you interview with me is sent back shows how badly people do understand art but we can make it them more easy I think. Therefore I have written some lines about Nazism and Democracy we could perhaps add this on the end of the article you are arranging for me.'¹⁰ Welke tekst Von Wiegand op dat moment precies aan het bewerken was, is niet bekend, waarschijnlijk was dit óf 076 [*Born in Holland*] óf 077 [*Conclusion and reflections*]. Mondriaan vond het kennelijk belangrijk om zijn standpunt over het wereldgebeuren aan deze autobiografische tekst toe te voegen.

Een fragment van [*Some lines about Nazism and Democracy*] heeft Michel Seuphor gepubliceerd (1956) in zijn biografie over Mondriaan¹¹. [*Some lines about Nazism and Democracy*] is in 1986 in zijn geheel gepubliceerd in *The New Art - The New Life*¹².

Sleutelwoorden

Met een aantal kenschetsende woorden (in alfabetische volgorde) geven we aan wat er in [*Some lines about Nazism and Democracy*] besproken wordt. Van de zogenoemde specifieke en soms minder specifieke Mondriaan-woorden wordt een verklarende omschrijving gegeven in het 'Sleutelwoordenregister'¹³. De in dit register verduidelijkte sleutelwoorden zijn hieronder cursief weergegeven.

Sleutelwoorden: democracy, *equilibrium*, nazism, true reality, *oppositions*, *oppression*, *universal unity*.

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

Mondriaan noemt de tekst [*Some lines about Nazism and Democracy*] in een brief aan Von Wiegand (2 juni 1941). De tekst zal vlak daarvoor zijn geschreven; we vermoeden ergens eind mei 1941. Volgens de Catalogue Raisonné heeft Mondriaan in 1941 zes schilderijen vervaardigd: B299/319-B304/293¹⁴. Hij zal tijdens het schrijven aan [*Some lines about Nazism and Democracy*] met één of meer van deze schilderijen bezig zijn geweest.

⁹ Bijvoorbeeld: 069 *A New Religion?* (1938) en 072 *Art Shows the Evil of Nazi and Soviet Oppressive Tendencies* (1940).

¹⁰ The Paul Getty Research Institute, Los Angeles, USA; Call Number 990024 'Piet Mondrian letters received (photocopied), 1940-1941'. (With the courtesy of the Estate of Charmion von Wiegand and their representative, Michael Rosenfeld Gallery, LLC, New York, NY.)

¹¹ M. Seuphor. *Piet Mondrian Life and Work*. z.j. [1956]: 196.

¹² H. Holtzman and M.S. James (eds.) *The New Art - The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian*. Boston, 1986: 378.

¹³ Digital Appendix: Documentation - Mondrian Vocabulary Explained.

¹⁴ CRII: 403-407.